

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

КОЧУБЕЙ Алла Володимирівна

УДК (378.007.2): 39

**ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ
ЗАСОБАМИ НАРОДОЗНАВСТВА**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Вінниця – 2010

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Рівненському державному гуманітарному університеті, Міністерство освіти і науки України, м. Рівне

Науковий керівник - доктор педагогічних наук, доцент
Джеджула Олена Михайлівна,
доцент кафедри загальнотехнічних дисциплін
Вінницького державного аграрного університету,
м. Вінниця.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Барановська Лілія Володимирівна,
професор кафедри педагогіки і психології професійної
освіти Київського національного авіаційного
університету, м. Київ;

кандидат педагогічних наук, доцент
Вознюк Оксана Миколаївна,
доцент кафедри гуманітарної та соціально-економічної
підготовки Львівської філії Дніпропетровського
національного університету залізничного транспорту
імені академіка В. А. Лазаряна, м. Львів.

Захист відбудеться 17 лютого 2010 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К. 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, 2-й поверх, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32).

Автореферат розіслано 15 січня 2010 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А. М. Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. Провідними тенденціями оновлення світового освітнього простору є поширення нововведень за умов збереження національних традицій, що склалися, та національної ідентичності країн і регіонів, і збільшення гуманітарної складової у світовій освіті в цілому через введення людиноорієнтованих навчальних дисциплін. Основна мета вищої технічної освіти – формування нового менталітету, тобто формування людини з гуманістичним світоглядом і такими властивостями, як цілісність особистості, миролюбність, добросердечність, здатність до вибору в оцінках і вчинках, коректність, толерантність до іншої думки. Майбутні інженери покликані утверджувати загальнолюдські та національно-духовні цінності; усвідомлювати, що наукові знання, найновіші технології мають сенс лише тоді, коли спиратимуться на високий рівень морально-духовної вихованості її носіїв. Фахівець повинен розуміти, яким чином наукові відкриття будуть сприяти суспільному розвитку, чи не зашкодять вони людям.

Важливими напрямками діяльності вищих навчальних закладів технічного спрямування є гуманітаризація навчально-виховного процесу, органічне поєднання в ньому національного та загальнолюдського. Про це йдеться в Національній доктрині розвитку освіти у XXI столітті, у Державній національній програмі «Освіта», у Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», у «Положенні про державний вищий навчальний заклад».

У всьому світі освіта розвивається національним шляхом і, підтримуючи кращі традиції, потрібно впроваджувати у ВНЗ етнокультурні технології, які забезпечать розуміння унікальності своєї культури, спираючись на національні традиції й цінності. Виникла необхідність пошуку ефективних інноваційних технологій підготовки фахівців у ВНЗ, експериментального відпрацювання шляхів їх реалізації етнокультурними засобами. Кожне покоління робить вибір, шукає засоби формування активної, творчої особистості. Не можливо побудувати стратегію життєдіяльності без урахування досвіду й традицій попередників. Байдуже ставлення до культурної спадщини призводить до порушення спадкоємності в розвитку суспільства, культури й освіти, до втрати духовних надбань народу.

У процесі підготовки майбутніх інженерів важливо створити можливість вибору форм, методів, засобів навчання й виховання, які забезпечать повноцінну готовність до фахової діяльності, адже зростає потреба у фахівцях, котрі мають знання й духовний потенціал, який ґрунтується на традиційних моральних і культурних цінностях. Отже, методика підготовки майбутніх інженерів у технічних ВНЗ має бути спрямована на максимальне «олюднення» знань, адже гуманітаризація поряд із фундаменталізацією, інформатизацією, інноватизацією є підґрунтям реформування вищої технічної освіти.

Гуманітаризація в технічних ВНЗ покликана забезпечити такі напрямки роботи: загальнокультурний розвиток майбутнього інженера; утвердження пріоритетності загальнолюдських цінностей у межах сучасних світоглядних підходів: екзистенціалізму, прагматичної педагогіки, педагогіки всеєдності й гармонії; гармонізацію фахових і соціальних відносин; формування в майбутніх інженерів цілісної картини світу, духовної та технічної культури та ін.

Аналіз психолого-педагогічної літератури переконує в тому, що предметом уваги вчених були проблеми, пов'язані з дослідженням методологічних основ філософської освіти (І. Зязюн, В. Кремень); неперервної професійної освіти (Н. Ничкало, С. Сисоєва); професійної підготовки майбутніх фахівців у вищій школі (А. Алексюк, С. Архангельський, М. Євтух, В. Сластьонін, Г. Тарасенко).

Проблему гуманітаризації підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці. Це праці, у яких розкрито теоретичні основи професійної педагогіки (Р. Гуревич, А. Мойсеюк, М. Сметанський); проблеми гуманітарної освіти (Г. Воронка, І. Оніщенко, Л. Яценко); аспекти гуманітаризації технічних знань (І. Кузнєцова, С. Романова); шляхи формування мовленнєвої культури фахівця (Л. Барановська, Т. Рукас); формування загальної та професійної культури фахівця (Г. Балл).

Питаннями застосування народознавства в становленні особистості займалися Т. Воропаєва, С. Гончаренко, Т. Дем'янюк, Ю. Мальований, В. Павленко, К. Чорна, В. Чорнобай, Г. Шах і ін. До проблем психологічної та педагогічної підготовки інженера зверталися О. Винославська, Л. Карамушка, Л. Кизименко, В. Козаков, Д. Чернілевський. Незважаючи на значний доробок вищеназваних науковців, проблема гуманітаризації процесу підготовки майбутніх інженерів у ВНЗ засобами народознавства недостатньо вивчена, методика викладання в технічних ВНЗ залишається здебільшого традиційною: переважає застосування таких форм і методів, кінцевою метою яких є лише набуття спеціальних знань і умінь.

Розвиток науки й техніки привів до зменшення фізичної праці й зумовив попит на інтелектуальну працю. Виконати механічну роботу допомагають технічні засоби, але працювати в команді, вирішувати виробничі проблеми, планувати спроможний справжній, а не віртуальний фахівець. Лише людина прогнозує, коригує дії, спілкуючись з колегами, вдосконалюється професійно та духовно. Звідси виникає актуальність проблеми, вирішенню якої присвячене наше дослідження: інтеграція технічних і гуманітарних знань на рівні асиміляції, синтезу, цілісності (Р. Гуревич), відродження загальної технічної культури, котра б базувалася на знанні та примноженні багатих народних традицій, залученні народної мудрості до різних галузей знань, аналізі внутрішньої гуманітаризації через насичення викладання технічних дисциплін народознавчим змістом, який, маючи загальнолюдське значення, притаманний високим взірцям у сфері інженерних наук.

Зважаючи на вищезазначене, вважаємо доцільним здійснювати насичення підготовки майбутніх інженерів засобами народознавства; викладати курс «Народознавство» для студентів інженерних напрямів, адже ця дисципліна інтегрована, багата за змістом і методичними можливостями різнобічного впливу на когнітивну, емоційно-оцінну та поведінкову сфери студента.

Етнокультурним технологіям присвячені дослідження російських науковців (І. Ільїн, І. Жуковський, В. Кукушин, А. Нестеренко), які вважають, що гуманітаризація освіти пропонує широкі можливості для передавання справжнього етнокультурного плюралізму; функція народної педагогіки проявляється в процесі вирішення практичних навчально-виховних завдань і сприяє формуванню у свідомості студентів аспектів розумової, моральної, естетичної культури; етнокультурна компетентність - здатність до роботи з людьми різних

національностей, прагнення до розв'язання міжнаціональних та етнічних проблем, гармонізації національних стосунків тощо.

До проблем використання засобів народознавства для гуманітаризації навчально-виховного процесу в педагогічних ВНЗ зверталися М. Генік (формування морально-етичних цінностей школярів засобами українського народознавства), Д. Тхоржевський (виховання національно-свідомої особистості студентів), Г. Шах (підготовка майбутнього вчителя до виховної роботи засобами народознавства). Значний інтерес становлять наукові праці про використання народознавства у навчально-виховному процесі (Н. Заячківська, В. Зелюк, Л. Клименко, В. Коротеєв, Е. Левітан, М. Стельмахович, Є. Франків, В. Шарко).

У сучасній педагогічній практиці підготовка в технічних ВНЗ із використанням *засобів народознавства* залишилася поза увагою дослідників (немає дисертаційних досліджень про застосування народознавства в технічних ВНЗ). Проте потенціал народознавства не вичерпаний, тому потрібен пошук не лише виховних, а й навчальних технологій із використанням народознавства, котрі б сприяли зацікавленості майбутніх інженерів духовно-матеріальною спадщиною українського народу й можливістю трансформувати ці знання у внутрішній світ.

У зв'язку з вищезазначеним виникають суперечності між потребами суспільства щодо рівня інтелектуального та духовного розвитку особистості майбутніх фахівців і реальним станом їх підготовки у ВНЗ; між значущістю гуманітаризації й необхідністю її застосування під час підготовки майбутніх інженерів і недостатньою розробленістю відповідного методичного забезпечення; між зростаючими можливостями гуманітаризації засобами народознавства під час вивчення технічних дисциплін і відсутністю ефективних методик їхнього використання в процесі навчання.

Ураховуючи актуальність проблеми гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів у ВНЗ засобами народознавства та недостатнє її наукове осмислення, ми обрали темою дисертаційного дослідження *«Гуманітаризація підготовки майбутніх інженерів у вищому навчальному закладі засобами народознавства»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проведене в межах реалізації положень Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», Концепції професійно-технічної (професійної) освіти, Державної національної програми «Освіта». Дисертаційне дослідження виконане в Рівненському державному гуманітарному університеті та Національному університеті водного господарства та природокористування (НУВГП), воно є складовою науково-дослідної теми кафедри українознавства, педагогіки й психології «Сучасні інноваційні педагогічні технології формування фахівця нового покоління» (протокол № 08 від 06.02 2008 року).

Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 06 від 27.01 2006 року), узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 04 від 25.04 2006 року).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність педагогічних умов процесу гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів у ВНЗ засобами народознавства.

Відповідно до мети та гіпотези було визначено такі **завдання**:

1. Проаналізувати стан дослідженості проблеми гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів у вітчизняній і зарубіжній психологічній і педагогічній літературі, уточнити сутність поняття «гуманітаризація технічної освіти».

2. Визначити й теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування інтелектуально розвиненої, духовно багатой особистості майбутнього фахівця засобами народознавства; уточнити сутність поняття «засоби народознавства».

3. Опрацювати критерії й рівні сформованості гуманітарних знань у ВНЗ засобами народознавства.

4. Розробити та теоретично обґрунтувати модель гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів у ВНЗ засобами народознавства. Створити навчально-методичне забезпечення для процесу підготовки майбутніх інженерів засобами народознавства.

5. Експериментально перевірити ефективність впровадження педагогічних умов гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів засобами народознавства у ВНЗ технічного профілю.

Об'єкт дослідження – підготовка майбутніх інженерів у технічних ВНЗ в умовах гуманітаризації навчального процесу.

Предмет дослідження – педагогічні умови гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів у ВНЗ засобами народознавства.

Методи дослідження:

- *теоретичні*: аналіз і синтез – для вивчення навчально-нормативної документації, психологічної, педагогічної, методичної та спеціальної літератури, навчальних програм і планів, дисертацій і авторефератів, матеріалів конференцій і періодичних фахових видань з метою визначення стану розробленості та перспектив досліджуваної проблеми; зіставлення – для порівняння різних поглядів учених на досліджувану проблему, визначення напрямів дослідження та понятійного апарату; порівняння; узагальнення досвіду організації підготовки майбутніх інженерів у ВНЗ України; історико-генетичний метод;

- *емпіричні*: усне та письмове опитування, анкетування студентів і науково-педагогічних працівників; інтерв'ю, бесіда; спостереження за динамікою процесу гуманітаризації засобами народознавства під час підготовки майбутніх інженерів; тестування; педагогічний експеримент, який дав можливість одержати достовірні дані про якісні зміни в інтелектуальному та духовному розвитку студентів; моделювання процесу гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів засобами народознавства; педагогічний експеримент – діагностувальний, формувальний із метою апробації ефективності обґрунтованих педагогічних умов;

- *статистичні*: методи математичної статистики з метою обробки результатів роботи для кількісного та якісного аналізу ефективності розробленої методики.

Наукова новизна одержаних результатів:

- *вперше* розроблено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх інженерів у ВНЗ засобами народознавства в умовах гуманітаризації технічної освіти; розроблено модель і методику гуманітаризації процесу підготовки майбутніх інженерів засобами народознавства;

- *уточнено* підходи до методики вибору та поєднання засобів навчання й виховання на основі особистісного, гуманістичного, синергетичного, аксіологічного, компетентнісного підходів; критерії, показники та рівні сформованості гуманітарних знань у ВНЗ засобами народознавства; систему підготовки майбутніх інженерів в умовах гуманітаризації засобами народознавства; сутність понять: «гуманітаризація технічної освіти», «засоби народознавства»;

- *удосконалено* процес гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів у ВНЗ засобами народознавства;

- *набули подальшого розвитку* теоретичні положення педагогічної науки щодо гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів у ВНЗ засобами народознавства.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та впровадженні у навчально-виховний процес ВНЗ методики гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів у ВНЗ засобами народознавства; типової навчальної програми з дисципліни «Народознавство», довідника з курсу «Народознавство» для студентів інженерних напрямів, навчально-методичного посібника «Народознавство» для студентів інженерних напрямів, методичних рекомендацій і дидактичних матеріалів з використанням засобів народознавства для науково-педагогічних працівників і студентів ВНЗ технічного спрямування.

Матеріали дисертації містять методичні рекомендації для вдосконалення навчальних програм, підручників і посібників із гуманітарних і технічних дисциплін. Створено дидактичні матеріали, які можуть бути використані студентами для написання рефератів, індивідуальних науково-дослідних завдань, презентацій, есе; курсових і дипломних робіт тощо. Результати проведеного дослідження можуть бути застосовані науково-педагогічними працівниками ВНЗ у процесі складання навчальних і виховних планів, програм, навчально-методичних посібників, підручників для підготовки майбутніх інженерів і підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників.

Основні положення й результати дослідження **впроваджено** у навчальний процес Національного університету водного господарства та природокористування м. Рівне (довідка про впровадження № 20 від 05.05.2009 року), Інституту управління природними ресурсами м. Коломиї (довідка про впровадження № 152-09 від 26.05.2009 року), ВНЗ «Надслучанський інститут» м. Березне (довідка про впровадження № 14 від 06.06.2009 року), Луцького національного технічного університету (довідка про впровадження № 18-а від 30.06.2009 року).

Особистий внесок здобувача – теоретична розробка, обґрунтування й експериментальна перевірка основних ідей і положень досліджуваної проблеми, що здійснено автором особисто.

У статті «Педагогічні умови застосування методу проектів із метою гуманізації підготовки майбутніх інженерів», написаній у співавторстві з З. Шевців, здобувач проаналізувала педагогічні умови застосування методу проектів для гуманітаризації та гуманізації підготовки майбутніх інженерів.

Наукові ідеї та задуми, що належать співавтору публікації, у дисертації не використовувалися.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення дисертаційної роботи та результати дослідження апробовані на 4 міжнародних і 6 всеукраїнських наукових конференціях:

- *міжнародних*: «Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі» (м. Київ, 2005); «Дидактичні технології у вищих педагогічних закладах» (м. Рівне, 2006); «Актуальні проблеми сучасних наук: теорія та практика – 2006» (м. Дніпропетровськ, 2006); «Проблеми управління якістю підготовки фахівців в умовах інтеграції в міжнародний освітній простір» (м. Рівне, 2009);

- *всеукраїнських*: «Духовно-творчий потенціал студентської молоді: психолого-педагогічні проблеми формування та реалізації» (м. Рівне, 2006); «Гуманітарна освіта та виховання у вищих технічних навчальних закладах» (м. Дніпродзержинськ, 2006); «Кредитно-модульна система підготовки фахівців для ринкової економіки: стан, проблеми, перспективи» (м. Рівне, 2007); «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: виховання громадянина» (м. Слов'янськ, 2007); «Проблеми педагогіки вищої школи» (м. Рівне, 2007), «Гуманітарна освіта та виховання у вищому технічному навчальному закладі» (м. Кривий Ріг, 2008)

Також апробація здійснювалася на курсах підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників і під час практичних семінарів і майстер-класів школи педагогічної майстерності; у процесі проведення лекційних, практичних, семінарських занять, керівництва науковою роботою студентів.

Публікації. Основні положення та результати наукового дослідження висвітлено в 9 публікаціях: 5 статей у фахових наукових журналах і збірниках наукових праць, затверджених ВАК України (4 одноосібних), 2 статті в збірниках матеріалів наукових конференцій, 1 навчально-методичний посібник, 1 монографія.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків (16 на 98 сторінках), списку використаних джерел (205 найменувань на 18 сторінках). Повний обсяг дисертації становить 309 сторінок друкованого тексту, з них 194 – основний текст. У тексті міститься 11 таблиць і 7 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми дослідження, проаналізовано загальний стан дослідження наукової проблеми, представлено зв'язок дисертації з науковими програмами, планами та темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, сформульовано гіпотезу, схарактеризовано методи й етапи дослідження; розкрито наукову новизну одержаних результатів, їх теоретичне та практичне значення для педагогічної науки, висвітлено особистий внесок здобувача, подано відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження, публікації, наведено структуру й обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі «*Теоретичні засади гуманітаризації технічної освіти засобами народознавства*» проаналізовано вітчизняну й зарубіжну філософську, психологічну й педагогічну літературу з проблеми дослідження; схарактеризовано базові поняття дослідження, проаналізовано дидактичні особливості, роль і використання засобів народознавства в підготовці майбутніх інженерів, з'ясовано роль процесу гуманітаризації для підготовки майбутніх інженерів; проаналізовано

вимоги сучасного суспільства до інженерних кадрів, розглянуто концепції гуманітаризації в сучасних педагогічних технологіях; схарактеризовано особливості підготовки майбутніх інженерів в умовах гуманітаризації; проаналізовано засоби народознавства з позиції інтелектуального та духовно-морального розвитку особистості студента під час навчально-виховного процесу; досліджено стан підготовки науково-педагогічних працівників до впровадження засобів народознавства у навчально-виховний процес вищої технічної школи.

Уточнено зміст основних понять, що стосуються дослідження. З'ясовано, що в спеціальній літературі відсутній єдиний підхід до розуміння змісту поняття «гуманітаризація технічної освіти». Цим зумовлена потреба його наукового визначення. У дисертації розглядається поняття «гуманітаризація технічної освіти» як *система заходів під час навчально-виховного процесу, спрямована на використання умов вищого навчального закладу, можливостей кожного предмета; створення найсприятливіших умов для формування інтелектуальної, духовно багатой особистості з розвиненою загальною та професійною культурою майбутнього інженера.*

Проведений аналіз наукової літератури щодо розвитку й становлення народознавчих засобів дозволив зробити висновок, що народні знання, звичаї, традиції – це дієвий навчально-виховний засіб, адже український народ створив систему цінностей, які допоможуть вирішити складні педагогічні завдання, створив методи, засоби; є народна педагогіка й психологія, проте сучасні педагоги недостатньо досліджують, узагальнюють, науково аранжують і використовують під час підготовки фахівця народознавчі знання. Вища освіта повинна мати сучасний науковий зміст, але не можна залишити її без національного характеру, адже «яскравість національних рис прямо пропорційна рівню інтелектуальної обдарованості», а «геній завжди в психологічному сенсі глибоко національний» (О. Куликівський).

Здійснені нами спостереження навчально-виховного процесу у НУВГП дозволяють зазначити, що студенти з початковим рівнем сформованості гуманітарних знань, які частково позбавлені національних ознак, стоять у розумовому відношенні нижче студентів достатнього й високого рівня. Тому вивчення в технічних вищих навчальних закладах народознавства запобігає історичному безпам'ятству, бездуховності, сприяє долученню до сучасної науки й культури через культуру, яка дісталась нам у спадок.

Психолого-педагогічні дослідження, індивідуальні бесіди зі студентами, анкетування дозволяють визначити народознавчі знання як унікальне багатожанрове навчально-методичне забезпечення, котре містить значну інформацію, що дозволяє наповнювати навчально-виховний процес інтелектуально та духовно. Студенти одержують уявлення про духовно-матеріальне надбання нації, що створює мотивацію для збереження й примноження етнокультури, вдосконалення власного морально-духовного досвіду.

Виявлено потребу викладати курс «Народознавство» не тільки в педагогічних ВНЗ, а й у технічних; застосовувати елементи народознавства під час викладання технічних і спеціальних дисциплін; використовувати обізнаність студентів і викладачів щодо українського народознавства для вдосконалення навчального

процесу; формувати здатність до естетичної оцінки духовних цінностей і бажання застосовувати українські народні знання; формувати вміння з допомогою народознавства оригінально, нешаблонно вирішувати професійні завдання.

Застосування засобів народознавства під час підготовки майбутніх інженерів має низку переваг: народознавство – інтегроване, багате за змістом і методичними можливостями різнобічного впливу на когнітивну, емоційно-оцінну та поведінкову сфери студента; може виконувати різні педагогічні функції: засіб навчання, джерело інформації, засіб оновлення й доповнення навчального матеріалу, джерело науково-дослідницької роботи, засіб виховання та ін.

Встановлено наявність об'єктивних і суб'єктивних причин недостатньої підготовки науково-педагогічних працівників технічних ВНЗ до гуманітаризації навчально-виховного процесу засобами народознавства: низький рівень психолого-педагогічної готовності й розуміння гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів засобами народознавства; перевантаження непрямыми професійними обов'язками; відсутність інноваційних посібників і методичних рекомендацій і ін.

У другому розділі **«Методика гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів у ВНЗ засобами народознавства»** запропоновано модель гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів у ВНЗ засобами народознавства; визначено критерії та рівні сформованості гуманітарних знань у ВНЗ засобами народознавства; проаналізовано результати констатувального експерименту.

У дослідженні розглядається поняття *«засоби народознавства»* як *допоміжні духовно-матеріальні об'єкти (народні знання; фольклор; звичаї та обряди тощо) з їх характерними дидактичними можливостями, котрі використовують в умовах технічних вищих навчальних закладів.*

Важливим засобом є народознавчі знання, котрі містять у собі «ментальну скарбницю» (В. Ларцев); етнічна ментальність «закріплюється досвідом багатьох поколінь і передається у спадщину» (Р. Додонов); «народознавство стягує до себе й об'єднує в одне ціле усі науки, всі галузі людських знань» (І. Франко). Ми поділяємо позицію цих дослідників, які приділяють значну увагу формуванню «історичного, етнічного іміджу» України, адже через усвідомлення свого історичного, етнічного, родинного коріння формується особистість майбутнього інженера.

Визначено доцільність і ефективність застосування в технічних ВНЗ педагогічного аспекту українського народознавства, який передбачає обґрунтування ефективності впливу народного досвіду, прогресивних традицій щодо формування особистості майбутніх інженерів відповідно до їх психофізіологічних і етнічних особливостей, підходів до визначення змісту, відбору навчального матеріалу та складання навчальних програм і виховних планів; аналіз народного досвіду з розумового, морального, громадянського, правового тощо виховання; критичне осмислення й перенесення його ідей у підготовку майбутніх фахівців.

Обґрунтовано, що використання засобів народознавства для підготовки студентів сприяє кращому розвитку інтелекту, духовності, творчо-фахових здібностей тощо. Відповідно до цього нами визначено основні методи (а в межах методів – засоби) народознавства для розвитку особистості майбутнього інженера (рис.1).

Рис.1 Модель гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів у ВНЗ засобами народознавства

На підставі спостережень, індивідуальних бесід зі студентами та науково-педагогічними працівниками, діагностуванні й оцінюванні навчальних досягнень майбутніх фахівців і з урахуванням результатів досліджень Л. Барановської, О. Вознюк, І. Козловської, М.Фоміної та ін., було встановлено рівні сформованості гуманітарних знань майбутніх інженерів:

початковий рівень: недостатні уявлення про майбутню професію; недостатні фахова позиція; низький рівень духовно-моральних цінностей. Нездатні об'єктивно оцінити свій рівень культури та змодельовати програму самовдосконалення,

оскільки не усвідомлюють шляхів її здійснення. Пасивні, неуважні, часто егоїстичні й замкнені, нахабні, байдужі до національних надбань народу, іронічно, з сарказмом сприймають народні звичаї, традиції, народні знання – вважають їх пережитком минулого. Знають свій родовід, як правило, лише до другого коліна та вважають, що досліджувати історію родини – заняття непотрібне інженерові. Не здатні використовувати й майже не знають українських прислів'їв, афоризмів, проте з цікавістю їх слухають – це їм створює позитивний настрій;

достатній рівень: часткове уявлення про майбутній фах; усвідомлення значення інтелектуального й духовного розвитку для майбутньої діяльності; достатній рівень духовно-моральних цінностей і комунікативної коректності. Сформована потреба у вдосконаленні як фахівця, хоча не усвідомлені шляхи здійснення. Здатні об'єктивно оцінити свій рівень культури та з допомогою викладачів, психологів, батьків змодельовати програму самовдосконалення, але не спроможні її реалізувати на практиці, оскільки мають достатньо низький рівень самоконтролю, переважно репродуктивний характер комунікативної діяльності. Нетипові ситуації під час спілкування, як правило, успішно вирішують. Замкнуті, скромні, розсудливі, вразливі, небайдужі до національних надбань рідного народу. Знають українські народні звичаї, обряди, пісні, традиції, в основному ті, знання про які було сформовано в сім'ї. Не проявляють ці знання, остерігаючись насмішок однокласників. Не вони є ініціаторами, але з цікавістю беруть участь у бесідах, дискусіях про українську націю, її історію; про давні народні знання;

високий рівень: значні знання про обраний фах і представників цього фаху; достатньо сформований науковий світогляд; розуміють значення інтелектуального й духовного розвитку для майбутньої діяльності, мають ґрунтовні наукові знання в різних галузях; досвід фахової діяльності, який здобули в процесі навчальних і виробничих практик; розумово активні, з високим рівнем загальної культури. Здатні до самовдосконалення, самоаналізу, самокритики, оскільки усвідомлюють шляхи їх здійснення; здатні реалізувати на практиці власно змодельовану програму самовдосконалення, хоча потребують порад педагога, якому довіряють і якого поважають за професіоналізм і загальну культуру. Нестандартні ситуації спілкування майже завжди успішно вирішують. Небайдужі до національних матеріальних і духовних надбань рідного народу, мають національну гідність і етичну культуру. Знають українські прислів'я, приказки, легенди; цікавляться народними звичаями та традиціями, здатні, але недостатньо часто використовують їх під час побутового й ділового спілкування. Беруть участь у організації та проведенні літературних і народознавчих вечорів, хоча не вони ініціатори їх проведення.

Під час констатувального експерименту, в якому брали участь 32 науково-педагогічних працівники, методами опитування та анкетування визначено стан гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів ВНЗ засобами народознавства. Результати дослідження засвідчили, що процес гуманітаризації підготовки фахівців потребує вдосконалення. Найефективнішими шляхами вирішення проблеми педагоги вважають поєднання традиційних (наочні посібники, музеї, бібліотеки), сучасних (ЗМІ, мультимедійні засоби, комп'ютери) і перспективних (веб-сайти, локальні та глобальні комп'ютерні мережі) методів і засобів (30,0%); використання

засобів зображення й відображення (моделі, ілюстративні матеріали: фотоматеріали, картини; екранно-звукові засоби: кінофільми, відео-і звукозаписи, радіо-і телепередачі) і опису предметів, явищ умовними засобами (слова, знаки, графіки; збірники задач, дидактичні матеріали) (65%); зв'язок сучасних вимог до підготовки фахівців і досвіду студентів (38%); самостійну роботу студентів (26%), науково-дослідну діяльність (58%); інтегрованість змісту навчання (46 %).

Виявлено, що *словесні методи й засоби* найважливіші, бо словом науково-педагогічний працівник спонукає студента до роздумів над почутим, до його осмислення й усвідомлення. Народознавчий матеріал (прислів'я, гумор, народні знання, турніри красномовства, виступи-презентації народних знань та ін.) є дієвим доповненням до викладання технічних і спеціальних дисциплін. Наприклад, під час опрацювання складних тем, доповнивши зміст основного матеріалу авторськими студентськими задачами, створеними на основі народознавчого матеріалу, допомагаємо слабкому студентові краще опанувати матеріал. Зроблено висновки, що самостійну роботу з книгою потрібно активізувати, щоб комп'ютер не витіснив книгу з життя студентів. Засобами активізації можуть бути читацькі конференції за матеріалами наукової творчості авторів, поєднані однією тематикою: сучасний дослідник (сучасні знання) - давній дослідник (давні знання).

За допомогою *наочних методів і засобів* (кінофрагменти, електронні підручники, зразки декоративно-ужиткового мистецтва) студенти мають можливість спостерігати процеси, явища: здійснювати ретро-мандрівку, щоб глибше усвідомити значення народної культури, спостерігати процес праці народних умільців.

Технічні засоби (відео, компакт-диски, медіаосвіта) є допоміжними, тому важливо забезпечити органічне поєднання їх зі словами викладача та іншими засобами, щоб формувати в студента вміння самостійно мислити, адже в сучасних умовах самостійність стає професійно необхідною якістю особистості фахівця. Наприклад, за допомогою комп'ютерної графіки створити національну символіку, яку можна використати для розпису писанок, додатковим завданням може бути опис значення цих символів; створити освітній Web-сайт (електронний посібник тематичних (народознавчого змісту) авторських задач).

Практичні методи та засоби: складання власного родоводу або родинної історії вітчизняних науковців із метою зацікавлення національними традиціями та історією рідного краю; вишивання карти України, де кожна область представлена традиційною вишивкою регіону; створення авторських задач на основі народознавчого матеріалу. В українському народознавстві є достатньо інформації, яка доповнить, наприклад, мову-символи геометрії: народні знання з геометрії, символічна компактна мова українських писанок, прислів'я та приказки.

У третьому розділі ***«Експериментальна перевірка педагогічних умов ефективного застосування засобів народознавства для підготовки майбутніх інженерів у ВНЗ в умовах гуманітаризації»*** визначено структуру та методи формувального експерименту; обґрунтовано й розроблено методику гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів засобами народознавства; здійснено обробку результатів дослідження, їх аналіз та узагальнення. Враховуючи сучасні освітні тенденції, теоретично обґрунтовано методику гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів у ВНЗ засобами народознавства. Структурно-функціональну схему розробленої методики представлено на рис.2.

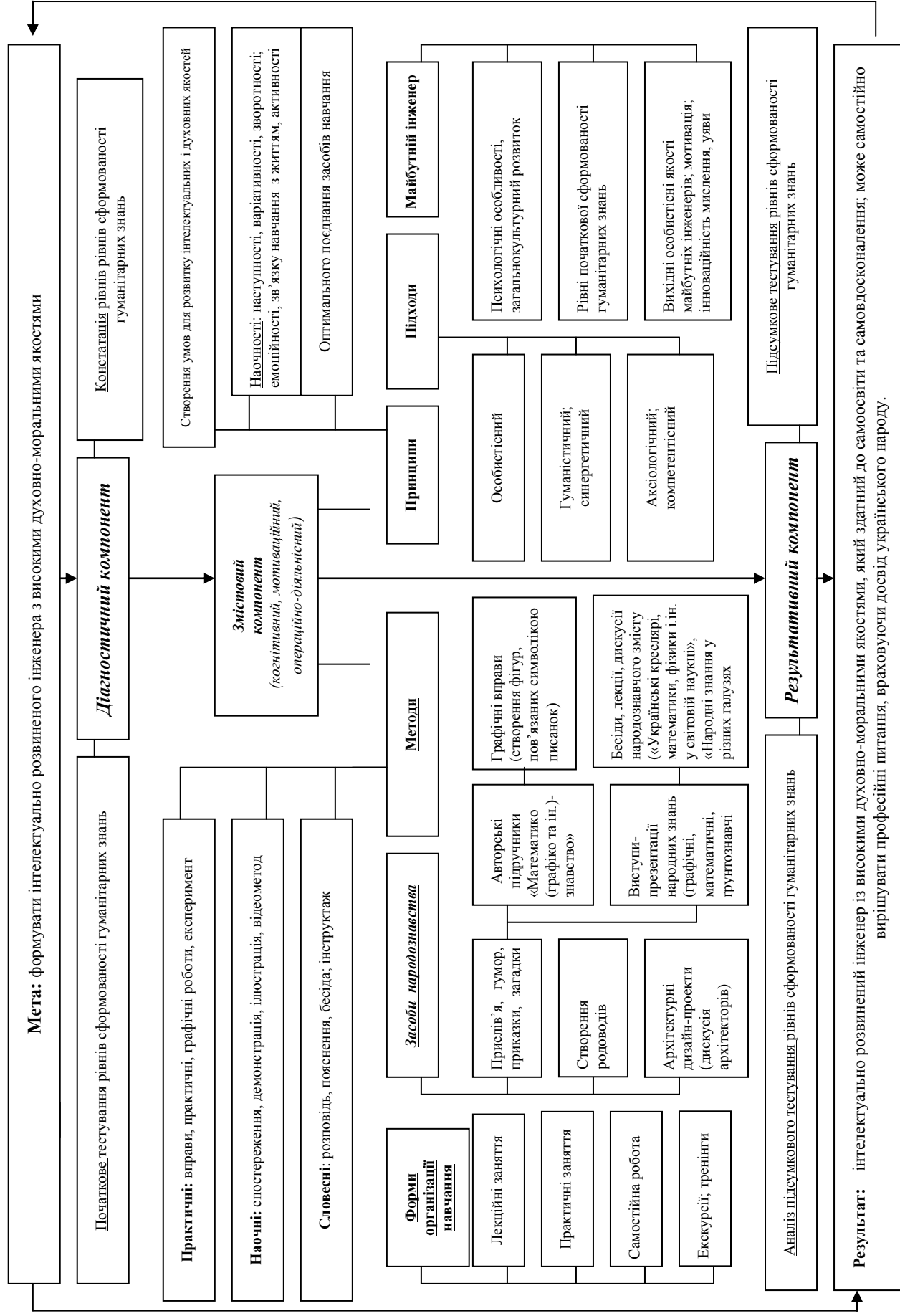

Рис.2. Структурно-логічна схема гуманітаризації підготовки інженера засобами народознавства

Модель розглядаємо як цілісну педагогічну систему, функціонування якої забезпечить готовність науково-педагогічних працівників до означеного процесу. Підготовку за розробленою методикою здійснювали в позанавчальний час і на заняттях з гуманітарних дисциплін «Народознавство», «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Історія України» і як інтегрований засіб викладачами технічних дисциплін «Нарисна геометрія», «Технічне креслення», «Комп'ютерна графіка», «Вища математика», «Хімія».

Під час лекційних, практичних і семінарських занять, консультацій (групових та індивідуальних) у процесі самостійної роботи студентів основними методами запропонованої методики визначено методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності: словесні, наочні, практичні. Допоміжними методами й засобами було визначено методи стимулювання інтересу до навчання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності: ділові та рольові ігри, які сприяють активізації мислення, підвищують самостійність майбутнього фахівця (зокрема, симулятивні ігри, які відтворюють відому ситуацію, яка мала місце в історії науки, в народних знаннях; ігри «Бій ораторів», «Прес-конференція», «Презентація нових технологій» та ін.); дискусії, котрі вчать виважено аргументувати свої думки та з повагою ставитися до думок інших; студентські наукові конференції; створення ситуацій емоційно-моральних переживань, пізнавальної новизни та зацікавленості (метод цікавих аналогій, ефект дивування, зіставлення наукових і побутових пояснень явища тощо); словники; електронні довідники із мережі Інтернет.

Розроблена методика відрізняється від традиційної тим, що було запропоновано комплекс народознавчих засобів, які можуть бути засобом навчання, джерелом інформації, джерелом науково-дослідницької роботи, засобом виховання, засобом оновлення й доповнення навчального матеріалу на всіх етапах процесу навчання. Визначено послідовність використання складових частин комплексу засобів народознавства в процесі підготовки майбутніх інженерів за навчальними семестрами. Розроблено взірці лекційних і практичних занять із використанням засобів народознавства, які представлено в навчально-методичному посібнику «Народознавство» і в монографії «Гуманітаризація фахової підготовки студентів технічних ВНЗ засобами народознавства».

Запропонована методика може використовуватися для проведення навчальних занять, самостійної роботи з гуманітарних і технічних дисциплін, котрі потребують підсилення пізнавальної та емоційної сфери навчального матеріалу. Доступ студентів до матеріалів комплексу засобів народознавства можливий через мережі Internet та Intranet, за допомогою СД – носіїв інформації.

Доведено, що гуманітаризація підготовки фахівців є складовою частиною технічної підготовки, цілісним утворенням, взаємодія структурних компонентів якого спрямована на розвиток уміння використовувати, зокрема, народознавчі знання про символи (графіка, вища математика, фізика) для формування кращого й швидшого сприйняття правил, теорем, технічних явищ; уміння відкривати нове, використовуючи народні знання тощо й загалом фахових умінь і навичок.

У результаті застосування засобів народознавства (прислів'я, приказки, гумор, народні знання, предмети декоративно-ужиткового мистецтва та ін.) в поєднанні з традиційними засобами (навчальні посібники, програми, методичні рекомендації до

виконання практичних занять, словники) ефективніше формуються в майбутніх інженерів інтелектуальні та духовно-моральні якості; забезпечується здатність самостійно вирішувати професійні питання, враховуючи досвід народу.

Формувальний експеримент був основним методом дослідження, мета якого полягала у визначенні засобів народознавства, завдяки впливу яких можна досягти необхідних результатів, у нашому випадку, формування інтелектуально розвинутої й духовно багатой особистості майбутнього інженера. Було розроблено методичні рекомендації щодо гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів у ВНЗ засобами народознавства. Відповідно до завдань були сформовані експериментальні (ЕГ) та контрольні (КГ) групи. У КГ підготовка студентів здійснювалася в межах традиційного навчання. У ЕГ – з використанням засобів народознавства.

З метою з'ясувати ефективність вивчення курсу «Народознавство» для підготовки студентів інженерних напрямів використовували тестову методику Равена. Крім того, метод опитування (бесіда, інтерв'ю, відкрите й закриті анкетування), що містили завдання, відібрані відповідно до рівнів сформованості гуманітарних знань майбутніх інженерів. Завдання частково пов'язували з питаннями фахової етики та культури. Так, у ЕГ (20%) студенти частіше вибирали завдання високого рівня й виконували їх краще, ніж у КГ (12%).

Перевірку ефективності застосування елементів народознавства для гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів у ВНЗ проводили за методикою ситуаційних завдань, які моделювали життєві та фахові ситуації. Студенти ЕГ виявили кращу готовність до оцінки проблемних ситуацій і прийняття рішень. Кількість апеляцій у ЕГ (19%) вища, ніж у КГ (10%), тобто студенти відстоюють і обґрунтовують свою точку зору; у них формується власний життєвий досвід на основі народознавчих знань, що допомагає духовному збагаченню та інтелектуальному розвитку.

У ЕГ проведено цілеспрямовану роботу щодо гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів. Використання під час лекційних і практичних занять засобів народознавства проводили поетапно. Це зумовлено різним рівнем гуманітарних знань, активності й загальних розумових здібностей студентів, а також методичними, психологічними й фізіологічними чинниками. Результати діагностування рівня розвитку інтелектуальних і духовно-моральних якостей студентів КГ та ЕГ засобами народознавства графічно представлено на рис.3.

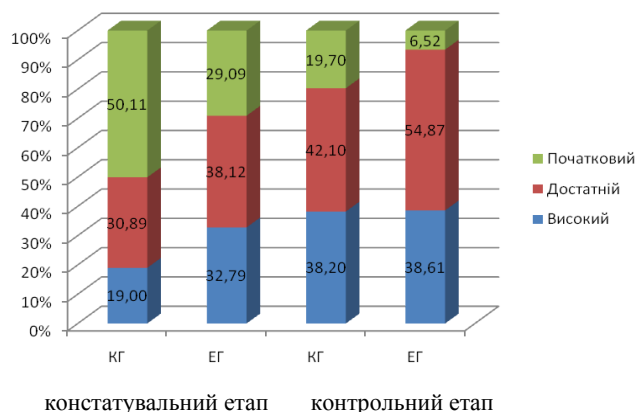

Рис.3. Результати діагностування рівня розвитку інтелектуальних і духовно-моральних якостей студентів КГ та ЕГ засобами народознавства

Серед студентів ЕГ було виявлено позитивні зміни в показниках розвитку інтелектуальних і духовно-моральних якостей завдяки використанню засобів народознавства. Динаміку якісних змін у розвитку інтелектуальних і духовно-моральних якостей студентів засобами народознавства в КГ і ЕГ у результаті проведення формувального експерименту, наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка якісних змін рівня розвитку інтелектуальних і духовно-моральних якостей студентів КГ та ЕГ засобами народознавства

Рівень розвитку інтелектуальних і духовно-моральних якостей студентів засобами народознавства	Результати розвитку інтелектуальних і духовно-моральних якостей студентів засобами народознавства (у %)		
	КГ	ЕГ	Порівняльний показник
Початковий	5,52	14,56	10,05
Достатній	3,87	11,60	8,74
Високий	3,07	9,49	7,43
Середнє значення	5,72	17,32	12,7

Статистичний аналіз емпіричних даних дослідження дозволив встановити загальні напрями динаміки рівнів розвитку інтелектуальних і духовно-моральних якостей студентів КГ та ЕГ засобами народознавства. На всіх рівнях були позитивні зміни. За критерієм Пірсона χ^2 підтверджено ефективність експериментальної методики навчання, її суттєвий вплив на процес гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів у ВНЗ засобами народознавства.

З метою практичного підтвердження одержаних результатів експерименту та їх важливості для педагогічної науки було досліджено вплив комплексу засобів народознавства на сформованість технічних знань і вмінь та їх залишковий рівень. Для цього магістрам було запропоновано виконати тестову роботу (питання, задачі, ситуації тощо). Ми аналізували такі компоненти народознавчої діяльності: вміння аналізувати й застосовувати народознавчі знання під час фахової діяльності; знання народних звичаїв і традицій; уміння самостійно вирішувати фахові завдання, враховуючи інтелектуальний і духовно-моральний досвід українського народу. Результати проведеного аналізу тестової роботи дають підстави стверджувати про вищий рівень сформованості гуманітарних і технічних знань, умінь за всіма компонентами в студентів ЕГ (у середньому на 9,3%) порівняно зі знаннями й уміннями студентів КГ.

У результаті експериментального дослідження встановлено, що розроблена й впроваджена методика гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів у ВНЗ засобами народознавства зумовила підвищення інтелектуального рівня та духовно-моральних якостей майбутніх фахівців, інтересу студентів до навчання завдяки використанню засобів народознавства.

Отже, наукові дані, одержані під час експериментального дослідження, підтверджуються практикою, доводять ефективність запропонованої методики гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів у ВНЗ засобами народознавства.

ВИСНОВКИ

Мети досягнуто, завдання виконано, гіпотезу підтверджено. Узагальнення результатів дослідження дає підстави сформулювати такі висновки:

1. Проаналізовано вітчизняні та зарубіжні наукові джерела з точки зору дослідженості проблеми гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів у ВНЗ. Дослідження дозволяють зробити висновок, що готовність науково-педагогічних працівників ВНЗ технічного спрямування до гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів засобами народознавства недостатня й потребує суттєвого вдосконалення. Це зумовлене такими причинами: тривале неоднозначно стримане ставлення до народознавства, що було зумовлено ідеологією; відсутність у навчальних планах технічних ВНЗ курсу народознавства; недостатня розробка означеної проблеми педагогічною наукою; недостатньо вивчена та апробована методика підготовки фахівців у технічних ВНЗ залишається в основному традиційною (переважає підхід набуття суто фахових знань і умінь; недостатньо орієнтована на духовний розвиток особистості; недостатньо уваги приділено використанню інтегрованого підходу під час навчально-виховного процесу) та ін.

Установлено, що немає єдиного підходу до дефініції поняття «гуманітаризація технічної освіти». У дослідженні під *гуманітаризацією технічної освіти* розуміємо систему заходів під час навчально-виховного процесу, спрямованих на використання умов ВНЗ, можливостей кожного предмета; створення найсприятливіших умов для формування інтелектуальної, духовно багатой особистості з розвиненою загальною та професійною культурою майбутнього інженера.

2. Виявлено сукупність педагогічних умов для формування у майбутніх інженерів інтелектуальних і духовно-моральних якостей засобами народознавства: забезпечення інноваційної спрямованості під час підготовки майбутніх інженерів; включення студентів у спільну продуктивну діяльність з використання народознавчих знань, орієнтованих на підвищення ефективності інтелектуального й духовно-морального розвитку; сформованість готовності науково-педагогічних працівників ВНЗ технічного спрямування до використання засобів народознавства в процесі підготовки майбутніх інженерів.

Уточнено сутність поняття «*засоби народознавства*», які розуміємо, як допоміжні духовно-матеріальні об'єкти (народні знання, фольклор, звичаї, обряди та ін.) з їх специфічними дидактичними можливостями, що використовуються в умовах технічних ВНЗ.

3. Визначено основні рівні сформованості гуманітарних знань майбутніх інженерів у ВНЗ технічного профілю засобами народознавства: початковий, достатній, високий. На основі рівнів визначено критерії за якістю інтелектуальної підготовки: усвідомлення значення інтелектуального розвитку для майбутньої фахової діяльності; визначеність фахової позиції в процесі навчання; сформованість власного фахового ідеалу в площині інтелектуального розвитку, усвідомлення шляхів його досягнення; наявність потреби самоосвіти та самовдосконалення під час підготовки; якістю духовно-моральної підготовки: об'єктивне оцінювання наявності в себе та інших духовно-моральних цінностей; сформованість уміння моделювати духовно-моральні ситуації та здатність їх аналізувати; знання

моральних чеснот, які необхідні для формування особистості фахівця (фаховий обов'язок, честь, гордість, етика); якістю етнологічної підготовки: оволодіння знаннями про духовні та матеріальні національні цінності; формування національної свідомості майбутнього фахівця; здатність застосовувати засоби народознавства для самовдосконалення.

4. Розроблена, обґрунтована та експериментально перевірена модель гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів у ВНЗ засобами народознавства. Створено навчально-методичне забезпечення для процесу підготовки майбутніх інженерів засобами народознавства: навчальну програму дисципліни «Народознавство», довідник з курсу «Народознавство» для студентів інженерних напрямів, навчально-методичний посібник «Народознавство» для студентів інженерних напрямів, методичні рекомендації для проведення лекційних і практичних занять, що сприятимуть гуманітаризації навчального процесу; сценарії виховних заходів, що деякою мірою допоможуть у виховній роботі в напрямку формування духовно багатой особистості майбутнього фахівця та нададуть можливість окреслити певні орієнтири для формування власної життєвої позиції.

5. У результаті проведення експериментального дослідження було підтверджено ефективність розробленої методики. Це засвідчують показники розвитку інтелектуальних і духовних якостей студентів засобами народознавства: середнє значення у КГ зросло на 5,72%, у ЕГ на 17,32%. Відмінність становить 12,7%. Це дає підставу для впровадження одержаних результатів дисертаційного дослідження у навчальний процес технічних ВНЗ.

Виконане дослідження, звісно, не вичерпує всіх аспектів вирішення проблеми гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів у ВНЗ засобами народознавства. Подальшого дослідження потребують такі аспекти проблеми: виявлення ефективності застосування моделі гуманітаризації в технічних ВНЗ засобами народознавства під час виховного процесу на всіх курсах; створення методик гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів у ВНЗ засобами народознавства за іншими напрямками підготовки бакалаврів, магістрів, аспірантів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових наукових виданнях

1. **Кочубей А.В.** Формування трудової культури майбутніх інженерів у вищому навчальному закладі засобами народознавства // Оновлення змісту, форм та методів навчання в закладах освіти: Збірник наукових праць. – Рівне, 2006. - С. 55-58.

2. Шевців З.М. Педагогічні умови застосування методу проектів з метою гуманізації підготовки майбутніх інженерів / Шевців З.М., **Кочубей А.В.** // Гуманізація навчально-виховного процесу: Збірник наукових праць. – Слов'янськ, 2007. – С. 170-176.

3. **Кочубей А.В.** Гуманітаризація вищої технічної освіти: тенденції, перспективи // Людинознавчі студії: Збірник наукових праць. – Дрогобич, 2007. - С. 67-79.

4. **Кочубей А.В.** Етнокультурні технології навчання в умовах КМСОНП / Алла Кочубей // *Нова педагогічна думка: Науково-методичний журнал.* - 2007. - Рівне. - С. 582-594.

5. **Кочубей А.В.** Використання елементів народознавства в процесі підготовки майбутніх інженерів технічних ВНЗ // *Педагогіка вищої та середньої школи: Збірник наукових праць.* – Кривий Ріг, 2008. - С. 55-58.

Статті і тези у збірниках наукових праць, навчально-методичні посібники, монографії

6. **Кочубей А.В.** Значення дисципліни «Народознавство» у становленні особистості інженера у вищому технічному навчальному закладі / Алла Кочубей // *Гуманітарна освіта та виховання у вищому технічному навчальному закладі: Тези III Міжнародної науково-практичної конференції 4-6 жовтня 2006 року.* – Дніпродзержинськ, 2006. – С. 53-55.

7. **Кочубей А.В.** Проблеми гуманітаризації навчального процесу в технічному університеті / Алла Кочубей // *Актуальні проблеми сучасних наук: теорія та практика - 2006: Тези III Міжнародної науково-практичної конференції 16-30 червня 2006 року* – Дніпропетровськ, 2006. – С. 35-37.

8. **Кочубей А.В.** Народознавство: [навчальний посібник] / Кочубей А.В. – Рівне: НУВГП, 2009. – 144 с.

9. **Кочубей А.В.** Гуманітаризація фахової підготовки студентів технічних ВНЗ засобами народознавства: [монографія] / Кочубей Алла Володимирівна. – Рівне: НУВГП, 2009. – 179 с.

Кочубей А.В. Гуманітаризація підготовки майбутніх інженерів у вищих навчальних закладах засобами народознавства. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, 2010.

Дисертаційну роботу присвячено визначенню, теоретичному обґрунтуванню й експериментальній перевірці педагогічних умов для ефективності гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів у вищій технічній школі засобами народознавства. Здійснено аналіз психологічної, педагогічної, методичної літератури, а також дисертаційних робіт з проблеми гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів.

Визначено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови ефективності гуманітаризації підготовки майбутніх інженерів у ВНЗ засобами народознавства, створено її модель, розроблено критерії, показники та рівні сформованості гуманітарних знань майбутніх інженерів у ВНЗ засобами народознавства. Розкрито методичні проблеми підготовки майбутніх інженерів до фахової діяльності. Запропоновано шляхи вдосконалення змісту, форм організації, методів і засобів підготовки у ВНЗ технічного спрямування на різних етапах підготовки майбутніх інженерів.

Ключові слова: засоби народознавства, фахова підготовка, гуманітаризація підготовки майбутніх інженерів, технічна освіта, методика гуманітаризації засобами народознавства, педагогічні умови, навчальний процес.

Кочубей А.В. Гуманитаризация подготовки будущих инженеров в высших учебных заведениях средствами народоведения. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, Винница, 2010.

Диссертация посвящена исследованию проблемы гуманитаризации подготовки будущих инженеров в высшей технической школе средствами народоведения.

Показано, что нынешнее профессиональное инженерное образование не оправдывает надежды информационного общества и личности на развитие и обучение человека, способного к трудоустройству, общественной жизни, производству, сохранению народной украинской культуры.

Доказано, что для обеспечения надлежащего уровня личностного развития будущих инженеров необходимо совершенствование методов, форм и средств обучения, которые отвечают заданиям развития личности в современных условиях, создание методических систем обучения, ориентированных на развитие интеллектуального и духовно-морального потенциала студента, на формирование умений самостоятельно добывать знания, осуществлять информационно-учебную, экспериментально-исследовательскую и коммуникативную деятельность, разнообразные виды самостоятельной деятельности. Гуманитаризация является одним из условий подготовки высококвалифицированных специалистов, способных к самообразованию, саморазвитию, способных применять приобретенные знания и умения для творческого решения проблем, критически мыслить; быть духовно моральными личностями, иметь высокую культуру.

Проанализирована психологическая, педагогическая, философская, методическая литература; определены педагогические условия эффективности гуманитаризации средствами народоведения, создана ее модель, разработаны критерии, показатели и уровни гуманитаризации подготовки будущих инженеров, в ВУЗе средствами народоведения.

Экспериментально-опытная работа предусматривала научить студентов рассматривать народные знания не только как одну из сторон действительности, с которой нужно ознакомиться для обогащения знаний, но и использовать содержание, формы организации, методы, средства для формирования и совершенствования личных интеллектуальных и моральных качеств. В учебный процесс внедрена разработанная методика гуманитаризации подготовки будущих инженеров в ВУЗе средствами народоведения путем преподавания авторского спецкурса «Народоведение» для студентов технических направлений. Представлены авторские методики для внедрения гуманитаризации во время преподавания специальных дисциплин. Благодаря методике обеспечивалось повышение уровня теоретической и практической подготовки студентов; переориентация образования на личность с учетом когнитивных и эмпатийных факторов обучения.

Сделан вывод, что в процессе подготовки будущих инженеров в наибольшей степени влияют такие подходы: личностный, гуманистический, синергетический, аксиологический. Наибольший дидактический и развивающий эффект дает

комплексное применение средств народоведения с дополнительными средствами обучения.

Определены особенности и разработаны концептуальные положения и методика гуманитаризации подготовки будущих инженеров средствами народоведения. Доказано, что в подготовке специалистов нельзя ограничиться только одной педагогической технологией. Раскрыты сущностные характеристики народоведческих средств и методов, определены наиболее эффективные в подготовке инженеров средства народоведения в условиях ВУЗа технического направления. В работе осуществлен анализ системы личностных и профессиональных качеств будущих инженеров, которые возможно развивать благодаря народоведению: творческое мышление, способность к продуктивному познанию мира, умение анализировать и трансформировать учебную информацию, использовать народные знания для усовершенствования своей духовности; сознательное отношение к процессу обучения; умение работать в коллективе; наблюдательность; активная жизненная позиция и др.

Ключевые слова: средства народоведения, профессиональная подготовка, гуманитаризация подготовки будущих инженеров, техническое образование, методика, гуманитаризации средствами народоведения, педагогические условия, учебный процесс.

Kochubey A.V. Humanization of training future engineers in higher educational establishments by ethnography methods. – Manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of the Pedagogical Sciences in specialty 13.00.04 - theory and methods of professional education. - Vinnytsia State Pedagogical University named after M. Kotsyubynsky, Vinnytsia, 2010.

The thesis is devoted to the determination, theoretical substantiation and experimental check-up of pedagogical conditions for efficient humanization of training future engineers in higher technical school by ethnography psychological methods. The analysis is carried out of psychological, pedagogical, methodical literature and also of theses in problems humanization of the training of future engineers.

Pedagogical conditions are determined and theoretically substantiated for humanization the training of future engineers in higher educational establishment by ethnography methods, its model is created, criteria, indices and levels for the formation of human knowledge of future engineers in higher education establishments are developed. The methodical issues are elucidated for training future engineers, concerning their professional activity. Ways are suggested for improving the content, organization forms, methods and techniques of training in higher educational establishments as to technical guidance at different stages of vocational, training of future engineers.

Key words: ethnography methods, vocational training, humanization of training of future engineers, technical education, methods of humanization by ethnography methods, pedagogical conditions, academic process.

Підписано до друку 25.12.2009 р. Формат 60×90¹/₁₆.
Папір друкарський №1. Гарнітура Times.
Друк різнографічний. Обл.-вид. арк. 0,9. Ум.-друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 1349.

*Редакційно-видавничий центр Національного університету
водного господарства та природокористування,
33028, м. Рівне, вул. Соборна, 11.*

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції РВ №31 від 26.04.2005 р.*